

**ПРАВА
ЦРНА
ГОРА**

БУДИМО ОНО ШТО СМО БИЛИ

Права Црна Гора

Црна Гора рада, знања и духовности

Мост мира

Мало је земаља, у историји живих држава, које су доживјеле такав пад, као Црна Гора. Три последње деценије биле су довољне да вјековна борба за слободу тресне челом о земљу, а наша велика историја заплаче над нама самима. Мало је народа, у предањима о народима, попут овог у Црној Гори, који су тако покварено преварени да су, не у малој мјери, умислили да нијесу то што су увијек били и да морају бити оно што никада нијесу. Шта нам се десило? Шта нам преостаје? Који је задатак *Праве Црне Горе*?

Зид у Берлину је пао, да би на његовом мјесту био подигнут снажнији и невидљивији, таблет зид, у дослуху са духом изопаченог времена. Црна Гора од тада исписује – вољом грабежљивих профитера који су на улици заузели власт прије тридесет година, у сарадњи са страним партнерима – модерну историју бешчашћа и савремену сторију духа инфериорности. Оперишу нас без анестезије, наживо, како би и на овом маленом простору планете искоријенили душу, и, коначно, укључили аутопилота. Црну Гору су у неопјеваном бјекству од себе самих, фалсификовали у Монтенегро урадивши јој пластичну операцију, како би јој измијенили лик и суштину. Луча слободе, срећом, није угашена: рађа се *Правна Црна Гора*.

Тај големи процес у коме се окупира свака искра слободе и суверености, од “малог” Човјека, до великих Цивилизација; сво то демократско једноумље у коме су људи више публика, а мање народи, на нашем тлу сликовито стаје у један број: 84! Толико процената становништва – према интерним подацима Владе Црне Горе процурелим у афери Депеша – сматрало је да одлуку о учлањењу у НАТО треба донијети на референдуму.

Референдума, ипак, није било: одлука је донијета у парламенту. Већина грађана и даље је за неутралност.

То је сегмент шире слике неслободе намијењене Црној Гори, финални дио тродеценијског задатка за несмјењиву власт: украјинизације земље, па и региона. Процедура је одавно успостављена, другдје, а потом импутирана Црној Гори, кроз марионетски владајући клан, али и дјелове све контролисане, комформистичке опозиције, без става. Циљ је очигледан и дугорочан: усред истог, православног народа, најбројнијег у регији, убацити сјеме раздора, изврнути историју, рашчережити свијест, укинути идеју о борби за слободу, убити наду у здраву будућност. Њима је насушно, у нашој регији, у срцу народа који говори истим језиком – српским – била потребна баш оваква Црна Гора: атлантизована и анестетизована, подијељена и деморализована. Лажна, не *Права*.

Црна Гора је, тако, у овом театру апсурда, постајала анти-Србија. Требао је неко ко ће, уз диктате извана, узвикнути: Ја нисам ја! Циљ им је глобаланији: отргнути Човјека од себе самог, ишчупати га из свих дубљих веза, личних и колективних, индивидуалних и историјских, створити од њега човјека који лута, без сјећања и прошлости, човјека спремног за ропство. Народ површине, као и такав човјек, лак је за употребу. Народ алат.

Ту је срж званичне, црногорске политике: што си више против Србије и Срба то си већи Црногорац; што си мањи Србин, већи си Црногорац. У Његошево вријеме, петровићевско, пак, Србин и Црногорац су били синоними. Актуелна анти-српска политика, осим што је анти-цивилизацијска, неприродна је и анти-црногорска. Да би украјинизација државе била још дубља, Црна Гора

је послужила и као анти-Русија.

Двије вјековне црногорске константе – односи са Србијом и Русијом – тај ген петровићевске Црне Горе, ти историјски темељи нашег његошевског бића, дрмају нам се пред очима вољом силних. Три деценије, откад је споља пројектована и инсталирана криминогена власт, траје тај процес разора бића, фалсификовања историје и релативизовања нашег колективног ја. Сада је опасније него икада: тресу се темељи, заједно са историјом под њима, а нико да их озбиљно придржи, оздрави и ојача. Због тога је рођена *Права Црна Гора*.

Србија је, у три деценије, више пута окусила смјењивост власти издижући се, данас, на ниво најважнијег, снажног регионалног играча. Русија се издигла на ниво једног од глобалних, свемоћних лидера. А Црна Гора? Од двије националне историјске шансе – Београда и Москве – утемељене у културним, историјском, вјерском и традиционалном блискошћу, Подгорица је створила двије националне трауме оличене у неповјерењу и непријатељству. Званична црногорска политика личи на групу камиказа и канибала: рушимо сопствене темеље и гутамо сопствено биће. Име је томе: анти-црногорска политика.

Санкције Русији и однос према Србији (мимо процедуралног) и Србима само су врх леденог бријега нашег дубоког националног пада. Треба бити незнавен или недобронамјеран, па се овако понијети према наслеђу које смо, крвљу и срећом, добили у аманет, када су нам преци на уво дошапнули важност наших

односа са Србијом и Русијом. Није ријеч о народном традиционализму, већ о државној мудрости. Није ријеч само о емоцијама, већ и одговорности нација које желе да буду велике пред историјом, а такве – за разлику од нас – држе до својих вјечних веза и сопственог наслеђа и идентитета. Велике државе, чувају велике везе.

Може ли ико замислити да бошњачко Сарајево води анти-турску политику и уведе санкције Анкари? Да ли реално звучи да ово што контролише Косово отпочне анти-албанску политику и одлучи да спроведе санкције Тирани или Анкари? Ако је Москва центар православља, доминантне конфесије у Црној Гори, није ли политички опасно и неприродно немати најбоље односе са таквом адресом? Још више: није ли то обавеза коју намеће православна већина? То је геополитички и економски прагматизам, али и копча са традицијом. Ако је Београд матица Срба, па све и да Срби не чине трећину становништва Црне Горе, па и да не дијелимо исту историју, па и све да нијесмо исти народ, ми Црногорци и ми Срби, а јесмо, зар није политички и економски нездраво, немати најбоље односе са таквом адресом? Црна Гора се бави управо таквим, опасним стварима.

Тај наопаки и патолошки, деструктивни однос према Београду и Москви, није опасан само за православце, то је опасно по све народе Црне Горе, по регион. Поставља се питање велико као наша историја: хоћемо ли да будемо нација са интегритетом или народ на поводац?

Лоши односи Црне Горе са Србијом и са Русијом нијесу само производ власти већ и политике опозиције кроз све ове деценије. Мало шта је на овом свијету – не

рачунајући Кинески зид и математичке аксиоме – остало тако непромјењиво као црногорска опозиција у својој неријетко промашеној методологији, често неоригиналним стратегијама, збуњујућој непринципијелности и истрошеним политикама. Сада, када се темељи нашег бића тресу, дужност је, нарочито младе генерације политичара, нас, да у процесу демократизације цјелокупног црногорског друштва оздравимо, оснажимо и унаприједимо односе са Србијом и Русијом. То је обавеза коју заједно налажу и ђед и унук, и култура и економија, и прошлост и будућност, и дух, и економија.

Вријеме је за *Праву Црну Гору*: нову стратегију и снагу модерног патриотизма. Неспутаног, разумног и зрелог. Морамо легитимисати своје интересе и свој идентитет који је у времену неслободе постао национални и регионални табу. Млади, нарочито ми, морамо се повезати што снажније и прекогранично, али не у стилу безличних и режираних “суочавања са прошлошћу”. С друге стране, ни попут толико пута виђених ретроградних и застарелих политика, већ суочавањем са будућношћу. Без бијега од нас самих, без индекса забрањених тема, без духа инфериорности, без комформизма, без страха од политичке некоректности. Без страха од слободе.

Залагаћемо се за Прави грађански концепт државе. Данашњи концепт „грађанске Црне Горе“ је фалсификат. То је концепт који негира већински идентитет, стерилише га и брише. То није грађанска Црна Гора, то је увозни пројекат који негира наше изворно “Ја”. Понудићемо истински грађански концепт, који не подразумијева да се било који народ, па ни овај – већински, одриче свог идентитета, језика, цркве, већ да сваки народ има

јасно изражен идентитет, који ће се поштовати. Права једнакост свих грађана. Убијеђени смо да је у томе – а не у повлађивању и само-порицању, кључ истинског националног помирења и слоге међу свим народима у овој земљи. Водићемо поштenu политику према себи и искрену политику према свима другима, по принципу узајамног поштовања: Поштујем твоје, поштуј моје. То је прави патриотизам, али и чојство. Ако и поред тога неке смета, рецимо Његош – највећи Црногорац у васељени, и, уједно, највећи Србин у космосу – онда томе сметају темељи Црне Горе. Наш животни и политички циље јесте одбрани и истовремено и дух, и економију: и Његоша, и новчаник.

Обавеза *Праве Црне Горе* биће и да раскринкамо опасну мантру, која каже да је небитно ко смо и што смо, већ да се морамо искључиво бавити новцем. Ерих Фром је у књизи “Здраво друштво” показао: Ако човјек не задовољи своје примарне духовне потребе, не помажу материјална блага. Инсистираћемо на цјелини: борићемо се за испуњавање свих људских потреба и свих стандарда, не само потрошачком корпом, већ и душом овог народа, бићем, традицијом, културом, идентитетом. Показаћемо да говорити о идентитету није опција, већ обавеза за будућност, да је то не мање важно од бављења буџетом. Показаћемо да се може и мора борити истовремено и за дух, и за економски напредак грађанина. И за економско, али и за људско и национално самопоштовање. Борићемо се за цјеловито оздрављење Црне Горе, али модерно и пристojно, цивилизовано и отворено, мудро и промишљено, не искључиво и ратоборно. *Права Црна Гора* ће пружити руку помирења.

Вријеме је, стога, за *Праву Црну Гору*: нову еру политике. Односи са свијетом, а посебно са Србијом и Русијом морају бити постављени на нове темеље модерности. Не безличног мондијализма, већ здраве модерности. Савремени патриотизам мора бити отворен и двојак, осим националног идентитета и борбе за његово очување, он мора истовремено да говори и са позиција универзалних, космополитиских вриједности, логиком: нијесам за најближе односе са Србијом само јер сам Црногорац или Србин, већ јер сам за миран и просперитетан регион. Нијесам за најбоље односе са Русијом само јер сам православца, већ због тога што је то мудро, важно и здраво за планету. Патриотизам за 21. вијек.

Нова естетика патриотизма, осавремењени патриотизам, није само питање форме, то је и питање суштине: у самој ријечи естетика, крије се ријеч етика. Потребна нам је нова страница односа са Србијом. Нова ера односа са Русијом. Ништа мање и нов талас односа са Западом. Нова естетика начина на који се у политици представља православље и црква. Нови живот и свјежина једној вјековној идеји. Нови талас, модерности. Нова култура једне старе идеје. Нова култура политике. Цивилизовано родољубље. Коначно: нова естетика слободе.

У тој реформи – коју ће *Правна Црна Гора* преузети на себе, а која мора бити праћена великим теренским радом и бригом о обичном Човјеку – лежи кључ многих наших актуелних немира: без таквог приступа нема пуне стабилности за ову земљу, без таквог осавремењивања нема цјеловитог рјешења, без тога нема националног консензуса, без тога ћемо живјети на опозиционим политичким развалинама, тако најмање трећина

народа (п)остаје острво. Обојстрано је потребан мост. *Права Црна Гора* ће га градити у годинама пред нама. Изградићемо развијену и огату Црну Гору оспособљени знањем савременика и охрабрени духом предака. Црну Гору знања, развоја и духовности.

Надмашује све ово Црну Гору. То је питање региона, Европе и свијета, само се тако јасно прелама на овом парчету Балкана. Русија је шанса Запада и Запад је шанса Русије. Европа без најбољих односа са Русијом је, видимо, Европа без интегритета: неспособна да се снађе, смијешна и тужна у свом духу слуганства, комична до те мјере да санкције које уводи Русији, више штете њој него Русији, а мора да их уведе. Борба за најбоље односе са Русијом стога је про-европска политика и борба за слободну Европу. То је прави европски патриотизам. Свјесна је тога, боље него ико, Англеа Меркел. Шарл де Гол, тај велики дух Запада, сањао је о Европи са Русијом, Европи од Атлантика до Урала. И ми ћемо. Вашингтон ће, када-тад, схватити да је и за њега Русија велика шанса, а камоли за Црну Гору.

Ко је велики схватиће, ко је мали касниће.

Будимо оно што смо били: *Права Црна Гора*.

Марко Милачић, председник *Праве Црне Горе*

- Желимо да вратимо потпуни суверенитет Црне Горе, без обзира што смо мала земља.
- Желимо да сами одлучујемо о нашој судбини, а не стране организације, стране амбасаде и стране банке.
- Градићемо пријатељске односе са свима, од сусједних, до далеких земаља.
- Чуваћемо и афирмисати већински идентитет – језик, цркву, традицију – али на савремен, пристојан и цивилизован начин, уз пуно уважавање и равноправност свих народа и грађана.
- Са Србијом и са Русијом градићемо братске, специјалне односе на бази вјековне традиције, већинске воље грађана Црне Горе, обостраних интереса и потпуног међусобног уважавања.
- Са европским земљама, са Кином, са земљама на оба америчка континента, са Аустралијом, са земљама азијског и афричког континента желимо да градимо и унапредјујемо пријатељске и економске односе.
- Афирмисаћемо двојну демократизацију земље: унутра – залагањем за смјењивост власти, споља – залагањем за војну неутралност и промовисање политике мира и партнерства.
- Никоме нијесмо и нећемо бити непријатељи: ни у земљи, ни ван ње.
- Ствараћемо државу рада, знања и духовности.

Приоритети

- Економски одржив развој
- Држава социјалне правде
- Развој базиран на образовању и обуци
 - Сузбијање криминала и корупције
 - Демократизација друштва
- Неутралност као гарант безбједности
- Здрава породица и демографска обнова
- Враћање моралу и очувању традиције

Државна политика

Стање:

Успостављење паралелних институција, интензивна партитократија и изостанак јавности у процесу доношења одлука, представљају велики изазов правном поретку Црне Горе. Злоупотреба јавних овлашћења и органа јавне управе, селективност у примјени прописа, неспремност да се процесуирају јавни функционери и њима повезана физичка и правна лица, резултат су неодговорне и криминогене власти.

Рјешење:

1. Деполитизација и професионализација државне управе и јавних предузећа.
2. Борба против партијског запошљавања и непотизма.
3. Измијенити Устав у циљу ограничавања реизбора за највише државне функционере.
4. Усвојити Закон о избору одборника и посланика којим би се дефинисао, Уставом загарантован, модел непосредног избора. Желимо омогућити да грађани непосредно гласају за личности, а не за партијске листе.
5. Измијенити изборни закон укидањем одредби којима се даје привилегија појединим етничким групама да могу на изборима освојити мјесто у парламенту по основу ултра-ниског цензуса.

Ово се експлоатише, злоупотребљава и због овог се, између осталог, власт не може смијенити деценијама. Тражићемо друге modele како би се мањинама омогућио улазак и учешће у раду парламента. Одредјене привилегије, као знак наше пуне посвећености да поштујемо и развијамо права мањина понудиће се исцрпно у другим сферама као што су образовна, културна, информативна, привредна дјелатност и многе друге.

6. Усвојити Закон о Влади и појединачно Закон о министарствима.

7. Усвојити Закон о лустрацији.

8. Построжити казнену политику у областима борбе против корупције и организованог криминала, (производње и промета дрога,) родно заснованог насиља и насиља у породици.

9. Нулта стопа корупције, као у скандинавским земљама.

10. Новинарима обезбиједити статус службених лица.

11. Законом ограничити велику концентрацију власништва над медијима.

Безбједносна политика

Стање:

Црна Гора је мимо воље већине грађана - што показују сва поштена истраживања јавног мњења, али и документи Владе Црне Горе процурили у јавност током ефере Депеша – угурана у НАТО алијансу. Одлука је донешена у парламенту, упркос огромној већини грађана (84%) који су жељели да се о том питању одлучи на референдуму. Учлањење у НАТО је дубоко недемократска одлука и процес.

Процес доношења стратешких докумената у области безбједносне политике карактерише нетранспарентност и нијесу резултат друштвеног консензуса. С претходним у вези, битно је нарушен интегритет оружаних снага и ресорног министарства, посебно ако се има у виду слабост парламентарне контроле и политизација.

Рјешење:

1. Изградити концепт неутралне Црне Горе, по моделу Ирске (користити најбоље праксе осталих пет чланица ЕУ које су неутралне), у складу са Лисабонским уговором, који пружа гаранције за неутрални статус земље. У члану 42/7 Лисабонског уговора („ирска клаузула“) - кровног акта ЕУ - стоји да *„ако је нека држава чланица жртва оружане агресије на њену територију, остале државе чланице обавезне су јој пружити помоћ и потпору свим расположивим средствима у складу са одредбама члана 51. Повеље УН-а.“*
2. Успоставити најбоље односе и са Истоком и са Западом, ради веће безбједности. Двојно

партнерство: стратешко партнерство са Русијом и
Партнерство за мир са НАТО савезом.

3. Израда Стратегије националне безбједности
којом ће се јасно дефинисати изазови/ризичи и с
тим у вези, безбједносни приоритети и приоритетне
активности.

4. Подизање животног стандарда војног кадра.

5. Јачање регионалне и Пан-Европске сарадње.

6. Оснивање Јадранског хуманитарног центра.

7. Повећање борбене готовости и техничке
опремљености Војске Црне Горе.

8. Оснаживање оперативне способности Војске
Црне Горе – увођење нових војних вода.

9. Јачање цивилне одбране увођењем годишњих
националних вјежби.

10. Деполитизација, кадровска реорганизација
и професионализација Агенције за националну
безбједност и Војно-обавјештајне службе.

11. Увести нове појачане сигурносне мјере
загарантовање безбједности на аеродромима,
аутобуским и жељезничким станицама, граничним
прелазима.

12. Увести право на добровољно служење војног
рока

Спољна политика

Стање:

Динамичност међународних односа проузрокована умножавањем регионалних/глобалних актера довело је до промјенљивости баланса моћи. Реализам у међународним односима никада није био присутнији, док је примјенљивост међународног права и стандарда пред најозбиљнијим испитом. У посљедње вријеме, посебно економска моћ се све више сели на Исток. Услјед изостанка дугорочнијег сагледавања позиције Црне Горе, стратегија спољне политике није балансирана, не одражава унутрашњи консензус и осликава непознавање разлике између циљева и средстава за остваривање истих.

Рјешење:

1. Успостављање пет стубова стратешког усмјерења спољне политике Црне Горе:

а) Регион

- Специјалне везе са Србијом: Продубљивање веза и интензивирање сарадње у обостраном интересу у свим дјелатностима.

Политику према Косову ускладити са политиком коју води Србија док покушава да ријеша тај спор. Црна Гора својим одлукама око Косова не треба да отежава Србији рјешавање тог питања. Залагаћемо се за преиспитивање одлуке о признању Косова као независне државе. Наравно, прихватићемо сваку одлуку коју о том спору прихвати Србија.

- Најбољи односи са сусједима.

б) Русија

- Специјалне везе са Русијом у складу са нашим интересима и традицијом.

Обнављање пријатељских односа са Русијом; успостављање интензивне сарадње у свим дјелатностима нарочито у области трговине и образовања; од Русије планирамо затражити издашну финансијску подршку за обнову различитих индустријских грана у Црној Гори; реиндустријализација Црне Горе је наш приоритет, а тиме и отварање нових радних мјеста и за то нам је потребна подршка Русије.

- Укинути санкције Русији.

- Обновити споразум о повлашћеној трговини са Русијом.

ц) Европска унија

- Евро-реализам: залагање за интеграције у Европску унију, али на принципима достојанства и пуног уважавања.

- Конструктиван партнер са свима, нарочито са Њемачком и Француском, који су мотори Европске уније

д) САД

- Конструктиван однос са Сједињеним Америчким Државама

е) Дијаспора

- Снажно везати дијаспору за матицу
- Дијаспору укључити у креирање политике у Црној Гори
- Дијаспори омогућити да у парламенту Црне Горе има свог представника
- Увести универзални принцип двојног држављанства
- Стварање услова за повратак емиграната, кроз изградњу локалне инфраструктуре, отварање нових производних погона па тиме и отварање нових радних мјеста. Кредитирањем стимулисати развој услужних дјелатности у мјестима одакле су иселили.

2. Осавременити Закон о спољној политици у циљу професионализације дипломатско-конзуларне мреже.

3. Оснажити јавну дипломатију – економска, културна и спортска дипломатија/ активнији приступ у мултилатералним форумима. Јачати економске функције наших амбасада.

Социјална политика

Стање:

Иако уставна категорија, у Црној Гори не постоји социјална правда. Осим што је дубоко коруптиван и служи као средство политичког притиска на оне најрањивије, систем социјалне заштите је неефикасан. Преко 100.000 наших суграђана живе испод границе сиромаштва.

Рјешење:

1. Утврдити имовинско стање и приходе свакаког грађанина Црне Горе – тзв. "социјални картон".
2. Држава да гарантује минималну зараду од 300е.
3. Смањити порез на егзистенцијалне намирнице. ПДВ за основне животне намирнице смањити на 3 или 4%.
4. Ојачати и укључити синдикална удружења у процесу запошљавања (примјер: за стране раднике, матични синдикат би морао дати сагласност за запошљавање лица који није црногорски држављанин).
5. Учинити доступним све државне, локалне и њима повезане органе/институције ОСИ лицима.
6. Стимулисати омладински активизам, омогућити адекватне стручне и образовне програме за младе и обезбиједити неопходна материјално средства за запошљавање и стамбено збрињавање.

7. Пензија не смије бити нижа од минималне зараде.

8. Бесплатан јавни градски превоз свим пензионерима изнад 65 година.

9. Изградња и додјеливање такозваних социјалних станова који би се додјеливали на коришћење за живота социјално угроженим грађанима. Станови би се давали на коришћење, а не у власништво, уз могућност куповине по повлашћеним цијенама након 10 или 15 година коришћења. Уколико стан није купљен после смрти станара давао би се на коришћење другим лицима која су у стању социјалне потребе.

10. Редуковање рачуна за струју, воду и комуналне услуге социјално угроженим лицима.

11. Изградња друштвених станова – стамбених јединица по повлашћеним условима за најугроженији слој друштва (посебан акценат на дјецу без родитељског старања).

12. Успоставити систем робних резерви – Управа за робне резерве.

Економска политика

Стање:

У Црној Гори као малој и неразвијеној земљи сваки иоле значајнији привредни субјект малтене је монополиста. У таквом систему увођење неолибералног модела развоја води у проблеме и диспаритете свих могућих врста.

Ослањањем на неолибералне економске принципе, Црна Гора је дошла у неповољну финансијско-економску позицију, која је резултирала енормним растом незапослености, структурном дебалансу, изостанку диверсификације тржишта, дефицитом платног биланса и неконтролисане задужености. Поред неотплативости дугова (који се финансирају додатним задуживањем), фокус на кредитно задужење за потрошњу у односу на производњу, кредитном експанзијом, банкарски сектор управља привредним системом, а финансирање буџетског дефицита даље доводи до повећања јавног дуга.

Рјешења:

1. Промјена парадигме стратешког правца развоја земље.
 - а. Отклон од неолибералног развојног модела базираног на актуелној идеји мале отворене економије, оријентисане искључиво ка трговини и услугама. Јачање улоге државе у регулисању привредних и економских токова.

Велике развијене државе су почеле другима да намећу идеју слободне трговине тек онда када су достигле завидан ниво конкурентности који

им је јамчио супериорну позицију. Црна Гора је сувише мала да би могла да буде конкурентна у тржишној утакмици креираној искључиво у складу са интересима великих играча.

б. Борба за смањење спољног дуга је суштинска борба за црногорску независност.

Кључни проблем Црне Горе је веома висок спољни дуг, настао услед околности да су и држава, и привреда, и грађани готово искључиво задужени код странаца. Овако трагичном стању економије нарочито је допринијела околност да је током приватизације направљена фатална грешка приликом распродаје не само привреде, већ и комплетног банкарског сектора. Висина црногорског дуга суштински није најбитнија - најбитније је ко тај дуг финансира. Када се дуг мора искључиво финансирати позајмицама из иностранства, држава губи контролу над својим финансијама и суверенитетом, што упућује да је судбина Црне Горе данас у рукама страних кредитора.

ц. Не прихватати по сваку цијену готове рецепте из вана и инстант решења, јер свака држава и привреда имају своје специфичности које треба пажљиво размотрити и у односу на њих правити стратегију развоја.

д. Држава (осим кад није приморана) треба да се осмишљено задужује искључиво ради финансирања пројеката који су везани за креирање радних мјеста

у производном и извозно оријентисаном сектору.

2. Залогати се за стратегију развоја која ће максимално користити расположиве ресурсе – земљу, рад и капитал.

3. Извршити ревизију свих одлука Савјета за приватизацију и Владе Црне Горе које се односе на приватизационе аранжмане.

4. Сачинити Стратегију санације и економског развоја (документ којим се усаглашавају мјере и активности свих друштвених чинилаца у области економске политике).

5. Најзначајнији друштвени и привредни циљ јесте повећање запослености и укупне активности становништва.

- Све напоре усмјерити у правцу оживљавања реалног сектора привреде.
- Држава мора да заузме проактиван приступ у креирању привредног амбијента.
- Промовисати потребу очувања, заштите и контроле државе над стратешки важним нарочито извозно оријентисаним предузећима.
- Реорганизација и очување постојећих и напор у правцу (ако и гдје је то још могуће) ревитализације неких посрнутих гиганата.

Црна Гора је мали систем, у којем треба пажљиво лоцирати потенцијалне шансе у сектору производње гдје држава мора да преузме активну улогу. Основна идеја је да би два или три привредна гиганта (попут Комбината Алуминијума у Подгорици) била сасвим довољна да око себе креирају читав ланац малих и средњих предузећа, како би мултипликативни ефекат био потпун.

6. Обезбиједити тржиште за црногорске компаније.

- Склопити аранжмане на билатералном нивоу са државама које су вољне да сарађују.
- Припремити и понудити билатерални споразум са Русијом о финансијској подршци за изградњу производних погона у Црној Гори ради обнове традиционалних индустријских грана.
- Припремити и понудити трговински споразум са Кином. Од Кине такође затражити финансијску подршку за реиндустријализацију земље.
- Од Њемачке затражити олакшице ради увоза индустријских машина и обнове високе индустријске технологије.
- Показати иницијативу у правцу удруживања са државама из региона ради заједничког наступа на трећа тржишта.

Пореска политика

Стање:

У модерној тржишној економији пореска политика, у ширем смислу, представља најзначајнији инструмент економске и развојне политике. Пореском политиком се, попут волана, укупни развој усмјерава у жељеном правцу, зависно од постављених циљева и приоритета.

Концепт пореске политике у Црној Гори фаворизује богате и привилеговане фирме. Мотивише улагања у непродуктивне сврхе. Неоправдано је ниска стопа опорезивања профита. Неадекватно неопорезивање рентијерских доходака, тј. доходака који нијесу резултат рада. Толерише се неплаћање пореза и веома раширена сива економија.

Рјешење:

1. Опорезивање свега што није у функцији производње и развоја.
2. Пореска политика треба да буде усмјерена у три кључна правца:
 - а. Опорезивање некретнина (посебно луксузних) и рентијерских доходака
 - б. Опорезивање доходака грађана, односно увођење скала опорезивања, које су прогресивног карактера: Најбогатијима највећи порез на укупни доходак.

ц. Опорезивање профита фирми, нарочито екстрапрофита

3. Искоријенити пореску недисциплину. Законом прописати строге казне за избегавање плаћање пореза, и појединцима и колективима.

4. Напуштање билатералних пореских уговора са државама/територијама гдје су пореске стопе много ниже и преко којих се обављају трансакције на штету државног буџета.

5. Увођење двојног ПДВ система – двије стопе од 7% за домаће и 21% за иностране производе.

Банкарска политика

Стање:

У модерним тржишним привредама банкарски систем је важан чинилац финансирања развоја. У Црној Гори то је у неупоредиво мањем обиму. Све, осим једне банке, су у страном власништву. Сама та чињеница говори да овдашњим банкама примарни циљ није развој црногорске привреде, већ извлачење профита. То се манифестује кроз огромне разлике у ефективним каматним стопама за кредите привреди и становништву, у односу на камете за штедњу.

Примјера ради у модерним тржишним привредама - које дају приоритет развоју - каматна стопа за привреду ријетко прелази 2 – 3%, док је за мала и средња предузећа око 1%. У Црној Гори камата за привреду креће се од 7%, 9%, па и до 20%. Микрокредитне организације, које претежно финансирају мала и средња предузећа наплаћују камату од 20% – 30%. Ово је перфидна пљачка.

Рјешење:

1. Ограничити висину ефективних каматних стопа банака.
2. Развојни модел базиран на симбиози домаћих банака и привреде.
3. Како се Црна Гора добровољно лишила сопственог банкарског сектора, потребно је пажљиво креирати и осмислити улогу и функцију будуће Развојне банке, која би требала да преузме ову улогу.

4. Одузети имовину стечену нелегално, а тако добијена средства смјестити у Развојну банку

5. Промишљеном дугорочном економском развојном политиком стварати предуслове за ограничавање контроле и зависности које намећу Међународни монетарни фонд (ММФ) и Свјетска банка (СБ)

6. Укидање ПДВ на књиге, дјечију храну и одјећу.

Политика развоја пољопривреде, села и регионална политика

Стање:

Огромно неискоришћено пољопривредно земљиште, преко половине обрадивог земљишта, истовремено огромни увоз пољопривредних производа. Велики број незапослених, истовремено недостатак радне снаге у пољопривреди. Напуштено и демографски девастирано село, више од половине сеоског становништва старо преко 50 година. Недопустиво мало издвајање за пољопривреду. Назадно наследно право и право коришћења пољопривредног земљишта. Лако и неконтролисано претварање пољопривредног земљишта у грађевинско земљиште.

Црна Гора је у последњих двадесет година развила значајне агро-прерађивачке капацитете (Месопромет, Месна индустрија *Горановић*, производња пршута на Његушима, млекаре и сираре, *Плантаже...*), али ова индустрија је развијена на увозним сировинама, прије свега меса. Ријеч је о црногорском парадоксу: на једној страни огромно неискоришћено пољопривредно земљиште и велика незапосленост, а с друге стране велики дефицит у производњи пољопривредних производа.

Рјешење:

1. Земљиште, као највреднији ресурс, мора бити строго контролисано, штићено и стављено у производне сврхе
2. Оснивање Фонда за развој пољопривреде и села

3. Европски приступ коришћењу пољопривредног земљишта: прогресивно опорезивање необрађеног земљишта, ради стављања у функцију производње
4. Ригорозна контрола и казнена политика у случајевима претварања пољопривредног земљишта у грађевинско
5. Висок порез на претварање пољопривредног земљишта у грађевинско
6. Реформа наследног права и права коришћења пољопривредног земљишта, ради повећања пољопривредне производње
7. Дестимулисање претјераног и даљег парцелисања пољопривредног земљишта кроз реформу наследног права
8. Бескаматни кредити за финансирање укупњавања пољопривредних посједа
9. Веома повољни кредити за подизање пољопривредне производње код сеоских газдинстава
10. Повољни кредити за осавремењавање пољопривредне производње
11. Стимулисање обнове и одржавања сеоске инфраструктуре (струја, вода, здравствена заштита, школе...)
12. Подстицање примарне пољопривредне

производње, посебно производње меса, млијека
и других производа, кроз повећање броја грла стоке
и повећање продуктивности

13. Забрана ГМО производа

Шумарство и дрвопрерада

Стање:

Шумарство и дрвопрерада су некада учествовали са 10 до 12% у БДП-у Црне Горе, а сама дрвопрерада је запошљавала велики број радника. Данас је то учешће занемарљиво, а дрвопрераде, у којој се крије висока додата вриједност и висока запосленост, готово да и немамо. Имамо само шумарство које карактерише високо учешће природне ренте, којим се и објашњава претерана експлоатација шума (на неким мјестима велика девастација шумског фонда), крађа, корупција, непоштовање концесионих уговора, и слично.

За разлику од парадокса у агросектору, у шумарству и дрвопреради постоји супротан парадокс: имамо сировине, а уништени су прерађивачки капацитети, који су били солидни (индустрија намјештаја *Марко Радовић, Јаворак, Горњи Ибар, Целулоза*).

Рјешење:

1. Залажемо се за стриктну заштиту од девастације шумског фонда и експлоатацију шљунка и пијеска на црногорским ријекама, као и за обнову дрвопрераде примјерене условима на регионалном и европском тржишту.
2. Измјена постојеће регулативе и њена стриктна примјена.
3. Ревизија свих концесионих уговора у шумарству и експлоатацији шљунка и пијеска у ријекама и језерима

Туризам

Стање:

У последњих три деценије туризам је истицан као један од најважнијих стратешких праваца развоја. И поред тога требало је двије деценије да туризам у Црној Гори достигне ниво који је имао прије рата. Развој туризма прате следеће тешкоће: контрола токова готовине и са тим скопчано високо учешће сиве економије и корупције, тешкоће везане за просторно планирање и очување животне средине, недовољна увезаност туризма са осталим гранама привреде, а посебно пољопривреде, нарочито са произвођачима прехранбених производа.

Ипак, туризам остаје један од најважнијих праваца развоја. Ово зато што је гледано према величини популације Црна Гора једна од најобдаренијих европских туристичких дестинација, с једне, и зато што туризам представља значајан канал за извоз читавог низа квалиетних домаћих производа, попут хране и пића, које би преко других канала било знатно теже извозити, с друге стране.

Рјешење:

1. Направити нову стратегију развоја туризма јер је евидентно да је досадашњи развој био одређен прије интересима појединих интересних група него јавним интересом.

Нова стратегија треба да иде ка диверсификацији туризма, тј. ка већем акценту на здравствени, спортски, културни, агро, вјерски туризам. Израдићемо детаљан план продужетка туристичке

сезоне са садашњих 45 дана на читаву календарску годину. Прије свега изградњом затворених базена, опремањем објеката за здравствени туризам, уз детаљан план обогаћивања јесење и зимске понуде у објектима на приморју и у планинама.

2. Интензивирати промотивне активности на међународном плану ради привлачења доласка гостију у Црну Гору.

3. Обавезати Монстат да прави годишњи сателитски рачун обрачуна додате вриједности и БДП-а који се у овој дјелатности ствара.

До сада је направљен само један такав обрачун, за 2009. годину. Тек на основу оваквих информација можемо знати шта се у овој дјелатности заиста збива.

Поморска привреда

Стање:

Поморски саобраћај никада није представљао стратешку грану црногорске привреде али је, и поред тога, некада давао око 12% БДП-а наше привреде. Црна Гора је имала двије поморске компаније свјетског значаја, Југооцеанија и Барска пловидба. Данас Црна Гора готово да нема трговачку флоту. Бити поморска земља је као да имате огромну магистралу која води на све стране свијета.

Рјешење:

1. Залажемо се за за обнову флоте и развој ове дјелатности.

Ово тим прије што у овом часу у Црној Гори има неких осам до десет хиљада морнара од којих око пет хиљада њих плови на страним бродовима.

2. Валоризовати потенцијале Луке Бар
3. Направити озбиљну, научно засновану стратегију развоја ове дјелатности.

Грађевинарство

Стање:

Захваљујући интензивним инвестицијама у изградњу туристичких капацитета на приморју и станоградњу у Подгорици и другим урбаним срединама дошло је до обнове и развоја грађевинских фирми и капацитета. Међутим, ријеч је фирмама специјализованим за високоградњу.

Грађевинарство је познато као радно интензивна дјелатност, што значи да запошљава велики број радне снаге, али нажалост највећи број радника, посебно у занатским радовима, су увезени из региона. Овдје је вдљив још један црногорски парадокс: с једне стране изграђени капацитети и велика незапосленост, а с друге стране недостатак радне снаге и њен увоз.

Рјешење:

1. Промјена уписне политике посебно на новоу средњег стручног образовања у смислу повећања броја уписаних ученика из свих области у вези са грађевинарством (зидари, молери, водоинсталатери, електричари, лимари, тесари, стаклоресци...) и њихова квалитетна обука

Грађевинсратсво има изгледну будућност: изградња путне инфраструктуре, хидроцентра, станоградња, изградња туристичких капацитета... Да би се искористиле ове могућности највеће ограничење представља кадар, како онај високостручни и високоспецијализовани, тако

и, много више, грађевински радници, посебно занатска занимања.

2. Ради подизања нивоа стручности и обучености домаће радне снаге у грађевинарству неопходно је формирање Стручног центра за обуку

Енергетика

Стање:

Поред значајних неискоришћених природних ресурса, посебно у области хидроенергије, Црна Гора је и даље високо зависна од увоза електричне енергије. Тако, на примјер, 2017. године увоз електричне енергије износио је око 60 милиона еура. Највећи потенцијал за развој представља хидроенергија, гдје је искориштеност око 20%.

Главно ограничење које у вези са овим имамо је недостатак главних пројеката и студија изводљивости за енергетске пројекте. Једино имамо, више него 30 година стар, главни пројекат за систем електрана на Морачи. Нажалост, досадашња истраживања су указала да је овај пројекат лош и да од њега треба одустати.

Рјешење:

1. Црна Гора средњорочно нема сопствену акумулацију за иградњу значајнијих капацитета. Због тога се мора ослонити на увоз капитала. У финансирању пројеката треба ићи на повољне кредите које се могу добити од земаља које имају вишкове средстава (Русија, Кина, Индија, Азербејџан и сл., али и Норвешка, Њемачка и низ финансијских институција које имају значајне и јефтине вишкове резерви).
2. Вратити ЕПЦГ у пуно државно власништво.

Образовање, обука и запошљавање

Стање:

Због уништавања реалног сектора и као последица тога недовољне тражње за радном снагом, као и појаве технолошких вишкова дошло је до великог раста незапослености. У овој ситуацији образовни систем је стављен у функцију ублажавања проблема незапослености, а суштински ријеч је о одлагању рјешавања проблема незапослености, на начин што је до крајњих граница либерализован упис. То је довело до срозавања квалитета у високом образовању и великих структурних диспропорција, тако да на једној страни имамо велики вишак, посебно у друштвеним наукама, а на другој мањак високо-специјализованог кадра.

Постојећи образовни систем доминантно карактерише тромост и немогућност примјене савремених научних и педагошких достигнућа. Акценат је на пукој интерпретацији образовног програма и једноумља с једне, и изостанку активирања критичког, конструктивног мишљења и практичне примјене исхода учења с друге стране.

Имајући у виду, с једне стране, одавно познату чињеницу да се растом капитала пер цапита објашњава тек једна четвртина раста животног стандарда, а да се остатак објашњава напретком (махом код развијених земаља) и дифузијом знања (махом код земаља у развоју), сматрамо да знање треба и може бити кључни ресурс развоја Црне Горе. Претходно је потребно реформисати индустрију знања која је, посебно у последњих двадесетак година, толико ретардирала да сада прије представља проблем него рјешење. Оба сектора ове дјелатности, и образовање

и национални иновациони систем (НИС), захтијевају корјените промјене.

Рјешење:

1. Потребно је направити озбиљан и на научној основи заснован национални план дугорочног развоја **предшколског образовања**.

Ово имајући у виду да успјешност образовања ђака у току школовања зависи првенствено од дјелотворности предшколског васпитања, те да у овом домену класични породични систем васпитања, због све већег запошљавања мајки и слабљења тзв шире породице, полако ишчезава.

2. Систем **основног образовања** треба кадровски ојачати.

3. Наставно особље у основној школи треба да чине врхунски експерти за васпитање и образоване дјеце.

4. Обезбиједићемо бесплатне уџбенике за сву дјецу од првог до завршног разреда основне школе. Тиме желимо растеретити родитеље издатака на почетку сваке школске године. Биће то солидна уштеда у породичном буџету. Уџбеници ће се чувати у школама, а половне уџбенике користиће свака следећа генерација дјака основаца.

5. Код **средњег образовања** побољшати ниво

знања који се стиче, а који је драстично опао у последње двије декаде.

Поред повећања нивоа стручности наставника, сличног оном код основног образовања, овдје би се морао увести и систем рационарања који је некада постојао, а који на школе проходне за доцнију упис на факултете не би дозвољавао упис ученика чији је претходни успјех у основној школи и/или резултат на тестовима био испод одређеног нивоа. Остали средњошколци би уписивали занатске школе које би се поново морале развити али на модеран начин, за модерна радна мјеста и са изграђеним системима који омогућавају доцнију вертикалну образовну, професионалну и социјалну мобилности уписника ових школа.

6. Уписна политика мора бити у складу са будућим потребама привреде.

7. Подизати ниво стручности и обучености кроз дуалнисистемобразовања, тј. обуку код послодавца. Тамо гдје не постоје услови за квалитетну обуку, формирати специјалне Центре за обуку који ће бити у функцији подизања квалитета стручних знања код редовних ученика и истовремено за иновирање знања постојеће радне снаге.

8. Сличан систем рационарања увести на факултете како би се спријечило даље срозавање квалитета **високог образовања.**

9. Повећати буџет државног универзитета и учинити га стабилним.

10. Када је ријеч о **приватним универзитетима**, законом о високом образовању и/или другим законским актима регулисати проблем асиметричних цијена студирања.

Ово представља темпирану бомбу за обарање квалитета студија, и проблем конфликта интереса између власника људског капитала (наставног особља) и власника финансијског капитала који де факто доминантно контролише све токове на факултетима, што је водило медиокритетским одлукама и даље урушавало квалитет образовања.

11. Израда образовних програма по мјери потреба савременог друштва.

12. Образовање је бесплатно, укључујући материјално-техничке услове.

13. Подизање обухвата дјеце у предшколским установама на 90%.

14. Увођења наставе физичког васпитања у предшколским институцијама.

15. Увођење система обавезног лиценцирања наставничког кадра. Лиценцу стицати на пост дипломским курсевима на универзитету.

16. Увођење обавезног средњошколског образовања.

17. Гимназије профилисати за припрему средњошколаца за студије на универзитетима

тако што ће се значајно проширити број изборних предмета.

18. Креирати нове научне и наставне програме на факултетима.

Научно наставни програми на универзитету су застарјели, и као такве немогуће их је примијенити у савременој пракси те је потребно уводјење нових. Знање брзо застаријева, нова знања се брзо освајају, и потребно их је усвојити и примијенити.

19. Преиспитивање свих високошколских исправа и академских звања стечених у периоду 1992-2018.

20. Законом обавезати постављање свих докторских радова на веб сајтовима универзитета у електронској форми.

21. Гарантовати трогодишње државне стипендије свим докторантима који упишу докторске студије на универзитетима изван региона бивше Југославије

22. Укинути Центар за стручно образовање – Завод за школство системски задовољава све потребе.

23. Успостављање Института за друштвене науке УЦГ.

Култура

Стање:

Као и остали сегменти друштва, област културе се злоупотребљава у партијске сврхе. С тим у вези, нијесу на одговарајући начин дефинисани приоритети културне политике. Јасан културни идентитет Црне Горе не постоји, већ се прилагођава потребама различитих актера на политичкој сцени. "Будванизација" пријети областима под заштитом УНЕСЦО да изгубе статус и међународну препознатљивост. У већини општина недостају основни садржаји за развој, унапређење и промоцију културног идентитета Црне Горе.

Рјешење:

1. Израда стратешког документа по мјери потреба/стања.
2. Децентрализовати процес спровођења културне политике уважавајући локалне особености и специфичности.
3. Интензивније промовисати културно-историјско наслеђе у васпитно-образовним институцијама.
4. Побољшати социјални статус дјелатника у култури.
5. Промовисати међусекторску сарадњу посредством Националне канцеларије за УНЕСЦО.

Здравство

Стање:

Досадашња реформа резултирала је да је систем здравствене заштите Црне Горе најлошији оцијењен у Европи. Здравствени радници свакодневно одлазе и анализе показују озбиљан кадровски, технолошки и организациони дефицит без адекватног системског одговора. Здравствени радници који нијесу у могућности да емигрирају, ангажују се и у систему приватног здравства.

Рјешење:

1. Нова стратегија здравствене заштите са акцентом на превентивну медицину.
2. Обезбиједити здравствено осигурање за све грађане Црне Горе.
3. Извршити ревизију пословања Фонда за здравствену заштиту.
4. Модернизовати систем службе хитне медицинске помоћи.
5. Обезбиједити систем перманентног усавршавања лекара и медицинског особља.
6. Нормативно уредити сукоб интереса у здравству (здравствени радници из јавног здравства не могу радити у приватном сектору или обратно) и обавезност пријаве свих поклона и донација.

7. Увести минимум година као услов за рад у приватном здравству. Не примјер, тек после пет година рада у државном здравству лекар стиче право на рад у приватном сектору.

8. Успостављање Фонда за лијечење тешко болесне дјеце и младих.

9. Уводјење лиценци за лекаре које ће се стицати на универзитету током једне академске године постдипломских студија.

10. Формирање независних лекарских комисија са других медицинских установа за случај преиспитивања лијечења и утврђивања несавјесног лијечења свих случајева са смртним исходом ако то захтијева породица, родбина или неко трећи.

11. Лицима изнад 65 година обезбиједити бесплатне стоматолошку, офтамолошку помоћ и заштиту

Спорт

Стање:

Након формалне независности, Црна Гора је у првом петогодишњем периоду још под утицајем Југословенске школе спорта, остварила изванредна спортска постигнућа. Но, недостатак системске уређености спорта с једне, и интензивна политизација с друге стране, озбиљно су девастирали базу. Спорт се посматра једино као услужна дјелатност или као средство за промовисање партијских интереса власти и опозиције. Потпуно је занемарен систем масовног спорта, посебно на нивоу васпитно-образовних институција.

Рјешење:

1. Израдити правне прописе препознајући кључне интересе и учеснике у систему спорта, примјењујући међународне норме и стандарде у областима доброг руковођења, модела програмског финансирања потреба у спорту, спречавања употребе допинга у спорту, спречавања насиља на спортским манифестацијама, промоције људских права и принципа доступности спорта за све.
2. Приступити процесу приватизације спортских организација који наступају у професионалном систему такмичења или је чине професионални спортисти.
3. Разграничити статус професионалног и аматерског спорта.

4. Успоставити Завод за спорт – научно-истраживачки, медицински и образовни центар.
5. Обезбиједити 2-3 часа обавезне наставе физичког васпитања за предшколски узраст.
6. Обезбиједити 4-5 часова обавезне наставе физичког васпитања за основно-школски узраст.
7. Обезбиједити 3 часа обавезне наставе физичког васпитања за средњошколски и високо-школски узраст.
8. Обезбиједити доступност спортске инфраструктуре за све.
9. Извршити ревизију рјешења о статусу врхунског спортисте.
10. Увести систем пореских олакшица за појединце и привредна друштва који улажу у систем спорта.

Породица

Стање:

Економско раслојавање, велики раст незапослености и несигурност запослења довели су до тектонских поремећаја у породици. Оно се огледа у великој стопи економских миграција, значајној порасту броја развода и паду наталитета. Ово има дугорочне негативне последице на демографију у погледу смањења укупног становништва и погоршања старосне структуре, што се негативно одражава на укупон друштвени и економски развој Црне Горе.

1. Зауостављање пада наталитета и подстицање рађања

2. Подстицање заснивања брачне или ванбрачне заједнице и помоћ паровима у рјешавању стамбеног питања узимањем стамбеног кредита уз помоћ државе у субвенционисању камате у прве три године отплате кредита у ком ће периоду парови отплаћивати само рату која се односи на главницу стамбеног кредита банке. Такође ће бити ослобођени обавезе плаћања пореза на имовину првих три године.

Ако у периоду од прве три године пар добије дијете, период субвенције ће бити продужен за још двије године.

Динамика субвенционисања камата:

- Ступање у брак или ванбрачну заједницу - 3 године
- Прво дијете - још двије године
- Друго дијете - још двије године
- Треће дијете - још 3 године
- Четврто дијете - још 5 година

3. Кривично гоњење послодаваца који запошљавање жена или одлуку о будућности постојећег радног односа условљавају брачим статусом, одлуком о заснивању породице, бројем постојеће или планиране дјеце

4. Заштита пренаталног живота дјетета ограничавањем права на абортус. Абортус није дозвољен осим изузетно, уз одобрење за то посебно формиране Комисије у случајевима болести фетуса, потребе спашавања живота мајке или трудноће настале као последице силовања. У средствима јавног информисања подићи свијест о животу дјетета у пренаталном периоду и последицама које абортус оставља на здравље жене и породице.

5. Помоћ паровима и финансирање цјелокупног процеса вантјелесне оплодње.

6. Подстицање обавезе и унапређивање здравствене заштите жена као предуслов здравог потомства.

7. Помоћ породицама са троје и више дјеце у виду финансијске помоћи и олакшаних услова мајкама за одлазак у пензију.

8. Дјечији додатак ће се исплаћивати до навршене 18 године живота дјетета у износу од 5 % од просјечне зараде у Црној Гори за прво дијете; у износу од 10 % од просјечне зараде у Црној Гори за друго дијете; у износу од 15 % од просјечне зараде у Црној Гори за треће и свако следеће дијете.

9. Смањење пореске основице за израчунавање пореза на зараду:

- Брак, - 25 % од бруто плате
- Једно дијете, -50 % од бруто плате
- Друго дијете, -75 % од бруто плате
- Троје и више дјеце, - 100 % од бруто плате, односно запослени родитељи троје и више дјеце неће плаћати порез на зараду и доприносе за здравство.

10. Новчана помоћ самохраним родитељима у рјешавању стамбеног питања и подизању дјеце.

Формирањем државног градјевинског предузећа финансирати изградњу станова за младе брачне парове и за лица у стању социјалне потребе. Младим брачним паровима који први пут купују стан, а немају ријешено стамбено питање у којима један или оба супружника раде станове продавати по незнатно увећаној цијени градње.

11. Промовисање обавезе и права родитеља да слободно одлучују о образовању и васпитању своје дјеце
12. Сузбијање насиља у породици пооштравањем казнене политике према насилницима
13. Пооштравање казнене политике према педофилима и силоватењима
14. Забрана усвајања дјеце или хранитељства припадницима ЛГБТ популације
15. Развијање стратегије у борби против вршњачког насиља
16. Измјена законске регулативе и смањивање старосне границе потребне за одлазак у пензију
17. Спровођење мјера за олакшано остваривање здравствене заштите пензионерима и најстаријим члановима породице и финансијска помоћ самачким домаћинствима
18. Увођење институције породичног љекара који би пратио младе брачне парове од првог дана заснивања брачне заједнице по принципу изабраног љекара.
19. Оснаживање стручне улоге бабице као главног ослонаца жени од трудноће, припреме за порођај, лактације и њега новорођенчета.

20. Увођење избора пуног или дјелимичног радног времена за запослене мајке.

21. Увођење институције кућног обданишта за незапослене мајке и дјецу запослених мајки.

22. Конструктивна и практична брига о старима и болеснима у дневним центрима.

23. Активација палијативне његе и подршка породици болесника са сигурним леталним исходом.

Очување традиције и духовности

Стање:

У последњих тридесет година као посљедица одабраног модела развоја и несмјењивог режима дошло је до напуштања традиционалних вриједности по којима је Црна Гора била препозната. Плански се уништава српски језик којим говори велика већина грађана. Систематски се разбија канонска црква, Митрополија црногорско приморска Српске православне цркве, која ужива већинско повјерење међу народом. Прогања се ћирилично писмо. Један исти, православни народ се разбија и дијели. Ријечју: разара се целокупни идентитет и биће већинског становништва.

Рјешење:

1. Канонска црква у Црној Гори је Митрополија црногорско-приморска Српске православне цркве
2. Црногорско приморска митрополија је духовни темељ модерне Црне Горе и њене државности. Она има изузетну духовну, историјску, државотворну, културну и цивилизацијску улогу у обликовању, очувању и развијању идентитета црногорског народа.
3. Залажемо се да држава Црна Гора гарантује сигурност вјерских објеката, али и интегритета свештенства и монаштва Митрополије Црногорске приморске.
4. Зуставити намјере отуђивања имовине канонске цркве у Црној Гори

Сарадња државе и цркве може бити успјешна само ако су и држава и црква слободне, ако држава не користи цркву у политичке циљеве, него јој ствара могућност да своју духовну суштину оствари кроз социјалну организацију. Истичемо да је држава Црна Гора секуларна држава и омогућава испољавање свих врста вјерских и духовних увјерења у складу са законом. Грађани Црне Горе су слободни да бирају вјерску заједницу којој ће припадати.

5. *Права Црна Гора* против је политичког инструментализовања религије од стране државе

6. *Права Црна Гора* подржава слободу вјерског образовања и његово укључивање у васпитно-образовни систем у складу са Законом. Сматрамо да је слободно испољавање религијске културе важна претпоставка одржавања и изградње истинског система вриједности.

7. Дубоко свјесни да је Црна Гора вишерелигијска држава, странка *Права Црна Гора* се залаже се да у њој неометано и равноправно дјелују велике традиционалне цркве као и друге вјерске заједнице. Међу њим је потребно охрабривати дијалога и сарадњу, унапређења толеранције, међусобне сарадње и повјерења.

8. Успоставити најбољи могући однос – у оквирима секуларног, грађанског уређења – са Српском православном црквом, као носиоца вјерског и државног наслеђа.

9. Законско регулисање српског језика као

службеног језика у Црној Гори, којим према попису говори велика већина становништва

10. Заштита и промовисање ћириличног писма

11. Црногорски идентитет је заснован на традицијама петровићевске Црне Горе, која почива на: словенској солидарности, источно-православној култури, сјећању на улогу Црне Горе у јужнословенском ослобођењу, деветнаестовековној реформи српског језика.

12. Црногорска традиција се не смије и не може градити на вулгарном анти-српству које је, када је Црна Гора у питању, ништа друго до вулгарни аутошовинизам. Ово је средство за разбијање државе, уситњавање некада јединственог православног културних простора и води дестабилизацији државе Црне Горе.

13. Држава ће охрабривати солидарност и поштовање међу грађанима Црне Горе. Финансираће се програми који промовишу заједништво и формирање моралног друштвеног консензуса.

14. Држава ће створити услове гдје ће се охрабрити индивидуална и групна иницијатива која води отварању према свијету, региону и локалној заједници.

У Подгорици, дана 22.01.2018. године

Предсједник *Праве Црне Горе*

Марко Милачић

САДРЖАЈ

Мост Мира	1
Приоритети	10
Државна политика	11
Безбједносна политика	13
Спољна политика	15
Социјална политика	18
Економска политика	20
Пореска политика	24
Банкарска политика	26
Политика развоја пољопривреде, села и регионална политика	28
Шумарство и дрвопрерада	31
Туризам	32
Поморска привреда	34
Грађевинарство	35
Енергетика	37
Образовање, обука и запошљавање	38
Култура	43
Здравство	44
Спорт	46
Породица	48
Очување традиције и духовности.....	53